

Кириленко В.Г.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і туризму
Київського національного лінгвістичного університету
e-mail: valentyna.kyrylenko@knu.edu.ua
graval110@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>

Цифрова компетентність у осіб з інвалідністю: новітній погляд

***Анотація.** У статті розглянуто зміст поняття «цифрова компетентність», охарактеризовано склад цифрової компетентності як складову soft&hard skills, здійснено спробу узагальнення наукових знань про цифрову компетентність та її необхідність у осіб з інвалідністю, представлено принципи формування цифрової компетентності у осіб з інвалідністю.*

***Ключові слова:** цифрова компетентність, особи з інвалідністю, цифрова доступність, софт-скілс, цифрова інклюзія, цифрова грамотність*

Kyrylenko Valentyna,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
e-mail: valentyna.kyrylenko@knu.edu.ua
graval110@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3727-1694>

Digital competence in persons with disabilities: a new perspective

***Abstract.** The article examines the content of the concept of "digital competence", characterizes the composition of digital competence as a component of soft & hard skills, attempts to generalize scientific knowledge about digital competence and its necessity in persons with disabilities, presents the principles of forming digital competence in persons with disabilities.*

***Keywords:** digital competence, persons with disabilities, digital accessibility, soft skills, digital inclusion, digital literacy*

Проблема цифрової компетентності населення, у тому числі й осіб з інвалідністю, стоїть сьогодні досить гостро, оскільки відбувається прискорена діджиталізація суспільства що й спонукає людину до активного використання гаджетів та технічних засобів. А це потребує дотримання забезпечення реалізації принципу інформаційної безпеки, яка є ключовим моментом в умовах гібридної війни, яку веде росія проти України.

Низкою нормативно-правових документів (Закон України "Про освіту", Державна стратегія регіонального розвитку 2021-2027рр., Державний стандарт базової середньої освіти та інші), передбачено що цифрова компетентність є ключовою для нормальної життєдіяльності кожної сучасної людини.

Варто зазначити, що проблема формування цифрової компетентності розглядалась у роботах дослідників наукових напрямків, таких як психологія, педагогіка, медицина тощо. О.Барановська, О.Зайцева, О.Спірін, О.Овчарук, Г.Давиденко, Т.Пономаренко та багато інших учених, які у своїх роботах вказують, що поняття "цифрова компетентність", є досить широким і одночасно неоднозначним, яке входить до складу ключових, зокрема інформаційної, компетентностей фахівця та в структуру якої відносять наявність цифрової і медіапросторової культури, цифрова та медіаграмотність, цифрові навички та інші.

Аналіз низки наукових праць з психології і педагогіки дозволяє зазначити, що інтерес до проблеми цифрової компетентності збільшується саме в рамках компетентнісного підходу.

В своїй роботі ми будемо послуговуватись визначенням "цифрова компетентність", яке пропонується Спіріним О. М. та Овчарук О. В. (2021, с.1095), а саме: "...- це здатність особистості впевнено та ґрунтовно користуватись засобами цифрових технологій у професійній діяльності і працевлаштуванні, освіті, дозвіллі, громадській діяльності, що є життєво необхідними для участі у щоденному соціально-економічному житті".

Як зазначено в тезах Кириленко В. (2024), психологічний аспект цифрової компетентності (*digital competence*) складається з таких компонентів: ціннісно-мотиваційна, рефлексивна, змістова, діяльнісна, комунікативна, інформаційно-пошукова, особистісно-комунікативна, когнітивна, безпекова тощо, а основними аспектами цифрової грамотності прийнято вважати знання, уміння і навички у сфері інформаційних технологій, компетенції, установки й переконання, здатності особистості до застосування цифрових технологій у всіх видах людської діяльності.

В рамках професійної підготовки будь якого спеціаліста прийнято розглядати цифрову компетентність в двох складових: технічних (*hard*) та м'яких (*soft*) навичок, перші з них можна розвинути, сформувати, підвищити під час навчання в професійно орієнтованому закладі освіти та бути сталими, а другі – або мати від народження, або набути з соціальним досвідом й бути мінливими і ситуативними. Під час професійної підготовки у здобувачів освіти мають бути сформовані такі компетенції: пошук і робота з інформацією; безпека в інтернет мережах; управління інформацією; комунікація і кооперація в цифровому просторі.

Особлива увага у формуванні цифрової компетентності надається саме особами з інвалідністю, які використовують різні інтернет-мережі не тільки для здобуття освіти, а й для комунікативних зв'язків та задоволення інших потреб.

Цифрова компетентність для сучасної людини є базовою потребою і система освіти забезпечує її формування у здобувачів освіти

М. Є. Чайковський, О. О. Добровіцька (2018, с.20-21) здійснюють аналіз поняття „особа з інвалідністю” через трактування супутніх понять „молодь з інвалідністю”, яке визначає „категорію осіб, життєдіяльність яких характеризується будь-якими обмеженнями або відсутністю здатності здійснювати діяльність способом або в рамках, що вважаються нормальними для людини певного віку”.

Для цієї категорії населення цифрова компетентність - це не тільки використання комп'ютерів і мобільних технологій, а й використання навігаційних систем, накопичувальних й аудіовізуальних систем і пристроїв, штучного інтелекту та наявність потреби до цифровізації для організації й забезпечення державно-приватного партнерства і комунікації (наприклад, реєстрація на Helse з метою відвідування лікаря, замовлення доставки продуктів і товарів повсякденного вжитку, використання спеціальних програм та застосунків для озвучення текстів для осіб з порушенням зорової системи).

Звичайно, для формування цифрової компетентності осіб з інвалідністю на перший план виходить необхідність доступності цифрової інформації – так звана цифрова доступність. І як справедливо зазначає Г. Давиденко (2023, с. 80), цифрова доступність є основний етап на шляху формування цифрової інклюзії «як сучасної концепції суспільства, яка стосується здатності його окремих осіб отримувати доступ до цифрових технологій і ефективно використовувати їх незалежно від їхньої чутливості». Мова йде не тільки про доступ до Інтернет-мереж, а й про доступ до інформації, освіти та інших ресурсів, які дозволяють використовувати ці технології повною мірою. Авторка вказує, що цифрова інклюзія є позитивним підходом до подолання цифрового розриву, який враховує одночасно і доступ, і навички й мотивацію до розвитку, застосування інформаційного ресурсу для вирішення життєво важливих проблем та спрямована на результативність цього процесу. Багатовимірний підхід до розуміння цифрової інклюзії враховує чотири ключові аспекти: доступ, навички, мотивацію та довіру.

Варто, як нам здається, виділити основні принципи цифрової доступності, які лежать в основі формування цифрової компетентності у осіб з інвалідністю (за Г.Давиденко, 2023) : принцип різної чутливості сенсорної системи при користуванні гаджетами та контентом; принцип різної працездатності (цифровий продукт має використовуватись без труднощів); принцип зрозумілості (максимально простий вигляд цифрового продукту); принцип надійності; принцип відсутності віртуальних бар'єрів; принцип зручності (врахування фізичних, ергономічних, дизайнерських чинників); принцип валідності та релевантності; принцип освіти і навчання.

Разом з тим, в авторській концепції Моделі інформаційної компетентності особистості, яка була розроблена Максименко, Ю.Б.&Матохнюк Л.О. (2020),

виділяється необхідність набуття здатності до самоінтеграції в інформаційний простір, розуміння якості застосування цифрової компетентності як інтегральної якості особистості, що дозволить задовільнити низки життєвих цілей і потреб; розуміння ознак особистісної деформації; розуміння здатності до особистісного розвитку з урахуванням конкретних функцій (мотиваційно-спрямувальної, когнітивно-сприймаючої, комунікативної, нормативно-розвивальної, операціонально-орієнтаційної).

Варто зупинитись ще на одній складовій цифрової компетентності осіб з інвалідністю – цифровій грамотності. Цей термін вказує на базовий характер цифрових навичок, які формуються і розвиваються у безперервному освітньому процесі з дотриманням принципу інформаційної доступності. Останній для осіб з інвалідністю передбачає використання різноманітних форм надання інтернет-інформації через інклюзивні онлайн-ресурси.

Вказані позиції не вичерпують усіх аспектів зазначеної проблеми, але обраний науковий шлях дозволяє продовжити наукові розвідки формування цифрової компетентності у осіб з інвалідністю у процесі безперервної освіти.

Список використаних джерел

- Давиденко Ганна (2023) Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ. DOI: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236>
- Кириленко В.Г. (2024) Цифрова компетентність представників соціономічних спеціальностей як умова особистісного розвитку. *Цифрова трансформація в економіці, менеджменті та бізнесі. Проблеми науки, практики і освіти. Том 1. Цифрова трансформація в Україні за умов військового часу: Матеріали ХХІХ Міжнарод. наук.- практ. конф., Київ, 30 листопада 2023 р.* Київ: Вид-во Європейського університету. 57-59
- Максименко, Ю.Б.&Матохнюк Л.О. (2020) Концептуальна модель інформаційної компетентності особистості. *Психологія і суспільство*, 3, 82-103, <https://doi.org/10.35774/pis2020.03.082>.
- Спірін О. М., Овчарук О. В. (2021) Цифрова компетентність. *Енциклопедія освіти* (1095-1096). Київ: Юрінком Інтер. URI: http://b.iitta.gov.ua/id/eprint/730767/1/Цифровакомпетентність_Овчарук_Спірін_ЕБ.pdf
- М. Є. Чайковський, О. О. Добровіцька (2018) Соціально-педагогічна робота з молоддю з інвалідністю в інклюзивному освітньому просторі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Університет „Україна”. ISBN 978-966-388-529-2